

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Petroleum and beyond: De Rechtbank Den Haag verplicht het Shell-concern de uitstoot van CO2 terug te brengen

Groot, C. de

Citation

Groot, C. de. (2022). Petroleum and beyond: De Rechtbank Den Haag verplicht het Shell-concern de uitstoot van CO2 terug te brengen. *Nederlands Juristenblad*, 97(2), 111-114. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3278430>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3278430>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Petroleum and beyond

De Rechtbank Den Haag verplicht het Shell-concern de uitstoot van CO₂ terug te brengen

Cees de Groot¹

Op 26 mei 2021 gaf de Rechtbank Den Haag Royal Dutch Shell plc ('RDS') de opdracht ervoor te zorgen dat de jaarlijkse emissie van CO₂ in de dampkring die het gevolg is van de werkzaamheden van het Shell-concern eind 2030 is teruggebracht tot 55% van het niveau van de emissie in 2019 (de 'reductieverplichting'). De rechtbank deed deze uitspraak in een procedure die was begonnen met een dagvaarding van 5 april 2019 door een aantal verenigingen en stichtingen, waaronder Vereniging Milieudefensie (samen 'Milieudefensie c.s.'). RDS is de tophoudstervenootschap van het Shell-concern. Het Shell-concern bestaat wereldwijd uit meer dan 1100 vennootschappen. De uitspraak is zonder meer baanbrekend, maar is ook kritisch ontvangen.²

1. Inleidende punten

Deze paragraaf bevat enkele inleidende punten. De drie paragrafen daarna bevatten steeds een (positieve) waardering van het vonnis van de rechtbank.

Milieudefensie c.s. procedeerden op basis van artikel 3:305a BW. Dit artikel geeft verenigingen en stichtingen de mogelijkheid om op te komen voor 'gelijksortige belangen van andere personen'. De rechtbank overwoog dat het in dit geval gaat om gelijksoortige belangen in de vorm van 'algemene belangen', namelijk de belangen van de huidige en toekomstige inwoners van Nederland (en het Waddengebied) die worden getroffen door klimaatverandering als gevolg van de uitstoot van CO₂ (r.o. 4.2.2 van het vonnis).³

Milieudefensie c.s. voerden aan dat de jaarlijkse uitstoot van CO₂ in de atmosfeer die het gevolg is van activiteiten van het Shell-concern onrechtmatig is en dat RDS ervoor moet zorgen dat die uitstoot wordt gereduceerd. Het gaat daarbij om drie vormen van uitstoot, die *scopes* worden genoemd. *Scope 1* emissies zijn de emissies van CO₂ door RDS en haar dochtervennootschappen zelf bij het uitoefenen van hun eigen bedrijfsactiviteiten. *Scope 2* emissies zijn de emissies van CO₂ door toeleveranciers bij wie het Shell-concern onder meer elektriciteit, stroom en warmte inkoopt voor de eigen bedrijfsactiviteiten. *Scope 3* emissies zijn de emissies van CO₂ door de eindgebruikers van de producten (zoals benzine) die het concern maakt. De reductie zou volgens Milieudefensie c.s. moeten worden teruggebracht 'in overeenstemming met de mondiale temperatuuroelstelling van artikel 2 lid 1 sub a van het Akkoord van Parijs en de daaraan verbonden best beschikbare (VN) klimaatwet-

schap' (r.o. 3.1). Milieudefensie c.s. stelden dat RDS als tophoudstervenootschap van het Shell-concern op grond van de zorgvuldigheidsnorm van artikel 6:162 BW verplicht was 'bij te dragen aan het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering' (r.o. 3.2).

2. Positieve waardering 1: mensenrechten

De kern van de uitspraak van de Rechtbank Den Haag is hoofdstuk 4: 'De beoordeling'. In paragraaf 4.4 ('De reductieverplichting van RDS') beargumenteert de rechtbank via een aantal tussenkopjes 'wat van RDS [...] kan worden verwacht tegenover de Nederlandse ingezetenen en de inwoners van het Waddengebied waar in de collectieve acties van Milieudefensie c.s. voor wordt opgekomen' (r.o. 4.4.3).

De rechtbank wijst erop dat de klimaatverandering die door CO₂-uitstoot wordt veroorzaakt grote gevolgen

Auteur

1. Mr. dr. C. de Groot is verbonden aan de afdeling Ondernemingsrecht van de Universiteit Leiden.

Noten

2. B.M. Katan, 'Ieder het hare. Enkele opmerkingen bij het klimaatvonnis tegen Shell', *Ondernemingsrecht* 2021/106, met als openingszin 'Bij nauwkeurige beschouwing bevat het klimaatvonnis tegen Shell een aantal moeilijk te verteren elementen'.

3. Rechtbank Den Haag 26 mei 2021,

ECLI:NL:RBDHA:2021:5337, JOR

2021//208. Vergelijk over de uitspraak B. Arentz, 'Klimaatzaak tegen Royal Dutch Shell', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *Milieu en Recht* 2021/86. De uitspraak is besproken door C.C. van Dam, 'Doorbraak in de aansprakelijkheid van moeder- en dochtervennootschappen. Over drie Shell-nederlagen, het einde van een tijdperk en nieuwe paradigma's', in: J. van Bakkum et al. (red.), *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2020-2021*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 177-219 (189-192).

zal hebben voor Nederland (en het Waddengebied) en risico's zal meebrengen voor de inwoners daarvan (r.o. 4.4.6). De rechtbank wijst erop dat de temperatuurstijging in Nederland in vergelijking met de 'pre-industriële temperatuur' hoog is: ongeveer 1,7 graden tegenover een mondiaal gemiddelde van 0,8 graden. De rechtbank benoemt ook enkele risico's van de klimaatverandering. Dat zijn gezondheidsproblemen en overlijden als gevolg van onder meer hitteperiodes, vaker voorkomende infectieziekten en slechtere luchtkwaliteit. Verder speelt de 'waterproblematiek' een rol, bijvoorbeeld in de vorm van overstromingen, wateroverlast of juist watertekorten. Vervolgens gaat de rechtbank in op twee mensenrechten uit het (Europees) Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden en het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten waarop Milieudefensie c.s. een beroep hadden gedaan: het recht op leven (artikel 2 respectievelijk artikel 6 EVRM) en het recht op een ongestoord gezinsleven (artikel 8 respectievelijk artikel 17) (r.o. 4.4.9). Deze mensenrechten gelden weliswaar in de relatie tussen staten en burgers, maar zijn volgens de rechtbank zo fundamenteel dat zij ook een rol spelen in de verhouding tussen Milieudefensie c.s. en RDS.⁴ Bovendien leidt de rechtbank uit met name de *Urgenda*-uitspraak van de Hoge Raad af dat juist deze mensenrechten ook relevant zijn voor, en bescherming bieden tegen, klimaatverandering door CO₂-uitstoot (r.o. 4.4.10).⁵ In die uitspraak wees de Hoge Raad erop dat het recht op leven en het recht op een ongestoord gezinsleven ook aan de orde zijn in de context van een stijging van de zeespiegel 'waardoor Nederland voor een deel onbewoonbaar kan worden'. Dit brengt de rechtbank tot de conclusie: 'Het betoog van RDS dat de door Milieudefensie c.s. ingeroepen mensenrechten geen bescherming bieden tegen gevaarlijke klimaatverandering, gaat dus niet op'.

Dit is in zekere zin het sterkste gedeelte van het vonnis van de rechtbank. Op basis van de *Urgenda*-uitspraak van de Hoge Raad kan de rechtbank beslissen dat het recht op leven en het recht op een ongestoord gezinsleven burgers ook beschermen tegen CO₂-uitstoot die leidt tot klimaatverandering. De rechtbank moet vervolgens nog wel beredeneren dat Milieudefensie c.s. ook een beroep kunnen doen op deze mensenrechten in een procedure tegen RDS, die een niet-statelijke partij is. Dit doet de rechtbank aan sluiting te zoeken bij *soft law*, waarop de rechtbank een zorgvuldigheidsnorm baseert die geldt voor RDS.

3. Positieve waardering 2: *soft law*

De rechtbank zoekt aansluiting bij de *Guiding Principles on Business and Human Rights* van de Verenigde Naties

('UNGP'),⁶ bij het akkoord van Parijs, en bij rapporten van het IPCC.

De UNGP zijn de 'Ruggie principles' die zijn opgesteld door John G. Ruggie, toen de (VN) Special Representative of the Secretary-General on human rights and transnational corporations and other business enterprises.⁷ De (VN) Human Rights Council heeft deze beginselen op 16 juni 2011 onderschreven.⁸ Deze Human Rights Council is ingesteld door de (VN) Algemene Vergadering. De rechtbank overweegt over deze UNGP:⁹

'De UNGP vormen een gezaghebbend en internationaal breed gedragen "soft law" instrument, waarin de verantwoordelijkheid van staten en bedrijven ten aanzien van mensenrechten is neergelegd' (r.o. 4.4.11).

Daaraan voegt de rechtbank toe dat de UNGP voor bedrijven een mondiale gedragsnorm meebrengen om mensenrechten te respecteren (r.o. 4.4.13). De verantwoordelijkheid van bedrijven op dit punt houdt niet alleen in dat zij zich moeten onthouden van het maken van inbreuken op mensenrechten, maar ook dat zij inbreuken op mensenrechten 'waarin zij een aandeel hebben' moeten aanpakken (r.o. 4.4.15). Dit geldt zeker voor RDS gegeven haar positie: zij staat aan het hoofd van een groot internationaal concern dat in belangrijke mate bijdraagt aan de wereldwijde emissie van CO₂ (r.o. 4.4.16). In rechtsoverweging 4.4.18 gaat de rechtbank vervolgens in op de waardeketen (*value chain*) van RDS: die bestaat uit RDS en de dochtervennootschappen van RDS (met *scope 1* emissies), de bedrijven waarvan zij grondstoffen inkoopt (met *scope 2* emissies), en de eindgebruikers van de producten die het concern maakt (met *scope 3* emissies). Al deze emissies zijn relevant bij de beoordeling van de vordering van Milieudefensie c.s.

Het Akkoord van Parijs (de Overeenkomst van Parijs) van 12 december 2015 is gesloten tussen (een aantal van) de partijen bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering.¹⁰ De Raad van de Europese Unie heeft het Akkoord goedgekeurd.¹¹ Volgens de rechtbank zijn de klimaatdoelstellingen in het Akkoord 'de weerslag van de best beschikbare wetenschappelijke bevindingen in de klimaatwetenschap' (r.o. 4.4.27). 'Daar bestaat internationaal breed gedragen consensus over'. Die klimaatdoelstellingen zijn weliswaar niet bindend, maar gaan ervan uit dat de opwarming van de aarde maximaal 1,5% mag zijn en in ieder geval in 2100 ruim minder dan 2% moet zijn.¹² De rechtbank geeft aan dat zij dit meeneemt 'in de beantwoording van de vraag of RDS verplicht is via haar concernbeleid de CO₂-uitstoot van de Shell-groep te verminderen'.¹³

Op basis van de *Urgenda*-uitspraak van de Hoge Raad kan de rechtbank beslissen dat het recht op leven en het recht op een ongestoord gezinsleven burgers ook beschermen tegen CO₂-uitstoot die leidt tot klimaatverandering

Het IPCC is het Intergovernmental Panel on Climate Change. Het IPCC is ingesteld op initiatief van het United Nations Environment Programme en de World Meteorological Organization.¹⁴ De (VN) Algemene Vergadering heeft dit initiatief onderschreven.¹⁵ Uit de rapporten van het IPCC leidt de rechtbank af dat breed gedragen consensus bestaat dat om de opwarming tot 1,5 °C te beperken, moet worden gekozen voor reductiepaden waarin de CO₂-uitstoot in 2030 met netto 45% is teruggebracht ten opzichte van 2010 en in 2050 met netto 100% (r.o. 4.4.29). De rechtbank geeft uitdrukkelijk aan dat zij rekening houdt met een aantal omstandigheden die RDS zonder succes als verweer had aangevoerd. Enkele van die omstandigheden zijn:

- dat fossiele brandstoffen een blijvende rol zullen spelen, en dat fossiele brandstoffen op dit moment ook niet kunnen worden gemist;
- dat er geen wereldwijde uniforme strategie bestaat om de CO₂-uitstoot te beperken, en dat de verschillende fossiele brandstoffen, zoals steenkool, olie en gas, elk een eigen effect hebben op de CO₂-uitstoot;
- dat het Akkoord van Parijs vooral aan staten een belangrijke rol toekent, en dat de klimaatdoelstellingen in dit Akkoord er ook vanuit gaan dat consumenten hun consumptiepatronen moeten veranderen. (r.o. 4.4.31). De rechtbank komt dan tot de conclusie dat RDS bij het formuleren van het concernbeleid van de Shell-groep tot richtsnoer moet nemen dat de CO₂-uitstoot van de Shell-groep (scope 1, 2 en 3) in 2030 45% netto lager is dan het niveau van 2019 (r.o. 4.4.32).¹⁶

De overwegingen van de rechtbank geven blijk van een creatieve methode van rechtsvinding die aansluit bij het actuele en indringende thema van duurzaamheid en

daarbinnen de noodzaak om de uitstoot van CO₂ te beperken. De rechtbank 'verdisconteert' het recht op leven en het recht op een ongestoord gezinsleven 'in' de zorgvuldigheidsnorm waaraan RDS gehouden is, omdat het fundamentele karakter van deze mensenrechten meebrengt dat zij ook buiten de verhouding tussen staten en burgers van belang zijn (r.o. 4.4.9). Daarbij gebruikt de rechtbank de UNGP als 'leidraad' bij de invulling van de zorgvuldigheidsnorm, mede omdat de Europese Commissie ervan uitgaat 'dat Europese bedrijven voldoen aan de verantwoordelijkheid van bedrijven om mensenrechten te respecteren, zoals verwoord in de UNGP' (r.o. 4.4.11). Dit geeft bedrijven op dit punt een eigen verantwoordelijkheid (r.o. 4.4.13). De rechtbank overweegt ook dat de klimaatdoelstellingen in het Akkoord van Parijs zijn gebaseerd op rapporten van het IPCC. Deze klimaatdoelstellingen 'vormen dus de weerslag van een universeel gedragen en geaccepteerde norm, die het algemeen belang beschermt' (r.o. 4.4.27). Om die reden sluit de rechtbank bij de invulling van de zorgvuldigheidsnorm aan bij die klimaatdoelstellingen. Verder wijst de rechtbank, onder verwijzing naar de rapporten van het IPCC, naar de breed gedragen consensus over de noodzakelijke reductiepaden, en voegt daaraan toe:

'De rechtbank betreft deze consensus in de invulling van de ongeschreven zorgvuldigheidsnorm' (r.o. 4.4.29, en verder r.o. 4.4.33, 4.4.36 en 4.4.38).

De volgende stap die de rechtbank dan moet maken, is het concretiseren van de reductieplicht die zij aan RDS oplegt. Daarbij komen het ondernemingsrecht en concernrecht aan bod.

De overwegingen van de rechtbank geven blijk van een creatieve methode van rechtsvinding die aansluit bij het actuele en indringende thema van duurzaamheid

4. Vergelijk S.J.M. Biesmans, 'Klimaatzaak Milieudefensie tegen Royal Dutch Shell', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *JOR* 2021/208, par. 4; E.H.P. Brans & M.W. Scheltema 'Aansprakelijkheid Shell voor klimaatverandering. Een "carbon major" geconfronteerd met een reductiebevel', *Milieu en Recht* 2021/80, par. 8.1-8.4.

5. HR 20 december 2019; ECLI:NL:HR:2019:2006, AB 2020/24, NJB 2020/19, NJ 2020/41. Vergelijk B.A. Kuiper-Slendeboek, 'Klimaatzaak tegen Royal Dutch Shell: verplichting Shell om uitstoot broeikasgassen terug te brengen met 45% in 2030', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *Jurisprudentie Aansprakelijkheid* 2021/93.

6. Vergelijk S.J.M. Biesmans, 'Klimaatzaak Milieudefensie tegen Royal Dutch Shell', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei

2021, *JOR* 2021/208, par. 5-8; E.H.P.

Brans & M.W. Scheltema 'Aansprakelijkheid Shell voor klimaatverandering. Een "carbon major" geconfronteerd met een reductiebevel', *Milieu en Recht* 2021/80, par. 9.1-9.15; B.A. Kuiper-Slendeboek, 'Klimaatzaak tegen Royal Dutch Shell: verplichting Shell om uitstoot broeikasgassen terug te brengen met 45% in 2030', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *Jurisprudentie Aansprakelijkheid* 2021/93.

7. Voluit de 'Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework'.

8. Resolutie 17/4.

9. Vergelijk S.J.M. Biesmans, 'Klimaatzaak Milieudefensie tegen Royal Dutch Shell', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *JOR* 2021/208, par. 5-8; E.H.P.

Brans & M.W. Scheltema 'Aansprakelijkheid Shell voor klimaatverandering. Een "carbon major" geconfronteerd met een reductiebevel', *Milieu en Recht* 2021/80, par. 9.1-9.15; B.A. Kuiper-Slendeboek, 'Klimaatzaak tegen Royal Dutch Shell: verplichting Shell om uitstoot broeikasgassen terug te brengen met 45% in 2030', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *Jurisprudentie Aansprakelijkheid* 2021/93.

10. Gepubliceerd in *PbEU* 2016, L 282/4-18.

11. Besluit (EU) 2016/1841 van de Raad van 5 oktober 2016 betreffende de sluiting, namens de Europese Unie, van de Overeenkomst van Parijs, die is aangenomen in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, *PbEU* 2016, L 282/1-3.

12. Over het al dan niet bindende karakter van het Akkoord van Parijs: W.Th. Douma,

'Shell moet emissies met 45% verminderen ten opzichte van 2019: voor het bedrijf zelf is dit een resultaatsverplichting, voor wat betreft zakelijke relaties is het een zwaarwegende inspanningsverplichting', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *Jurisprudentie Milieurecht* 2021/95.

13. Vergelijk E.H.P. Brans & M.W.

Scheltema 'Aansprakelijkheid Shell voor klimaatverandering. Een "carbon major" geconfronteerd met een reductiebevel', *Milieu en Recht* 2021/80, par. 10.

14. *ipcc.ch*.

15. Resolutie 43/53.

16. Vergelijk E.H.P. Brans & M.W.

Scheltema 'Aansprakelijkheid Shell voor klimaatverandering. Een "carbon major" geconfronteerd met een reductiebevel', *Milieu en Recht* 2021/80, par. 11.1-11.3.

4. Positieve waardering 3: ondernemingsrecht, met inbegrip van concernrecht

De rechtbank stelt vast dat 'het algemeen beleid' van het Shell-concern door RDS wordt bepaald (r.o. 4.4.4). De wereldwijde emissie van CO₂ in de dampkring die het gevolg is van de werkzaamheden van het Shell-concern is groter dan de emissie van veel landen, en (ook) groter dan de emissie van Nederland (r.o. 4.4.5). RDS bepaalt het algemeen beleid van het Shell-concern (r.o. 4.4.23, vergelijk r.o. 4.4.55). Daarom is RDS verantwoordelijk voor de reductie van de CO₂-uitstoot van het hele Shell-concern: 'de Scope 1-uitstoot van de Shell-groep'. Deze reductieverplichting is een 'resultaatsverbintenis'. De reductieverplichting voor *scope 2* emissies (de toeleveranciers, *upstream*) en *scope 3* emissies (de eindgebruikers, *downstream*), waar RDS en het Shell-concern minder invloed op hebben, is 'een zwaarwegende inspanningsverplichting'. Hier kan van RDS worden verwacht dat zij de nodige stappen neemt om de ernstige risico's als gevolg van de door de toeleveranciers en de eindgebruikers gegenereerde CO₂-uitstoot te vermindere(n) en daarbij haar invloed aanwendt om dit te bereiken (r.o. 4.4.24, vergelijk r.o. 4.4.55). Meer concreet over de *scope 2* emissies overweegt de rechtbank 'dat de Shell-groep via het inkoopbeleid controle en invloed kan uitoefenen over de emissies van haar toeleveranciers' (r.o. 4.4.25). Meer concreet over de *scope 3* emissies overweegt de rechtbank 'dat RDS uiteindelijk het energiepakket – en daarmee het aanbod van energieproducten – van de Shell-groep bepaalt'. En:

'Met inachtneming van de lopende verplichtingen, is RDS vrij te beslissen om geen nieuwe investeringen te doen in exploraties en fossiele brandstoffen en het door de Shell-groep aangeboden energiepakket te wijzigen'.

De rechtbank motiveert haar beslissing waarom zij RDS een reductieverplichting oplegt verder door onder meer te wijzen op 'de internationaal bestaande brede consensus dat ieder bedrijf zelfstandig naar het doel van netto nul emissies in 2050 moet toewerken' (r.o. 4.4.34), waarbij RDS een 'eigen individuele deelverantwoordelijkheid om naar vermogen bij te dragen aan het tegengaan van gevaarlijke klimaatverandering' heeft (r.o. 4.4.37). Bovendien hebben Milieudefensie c.s in hun vordering geen aansluiting gezocht bij het jaar 2010, maar bij het jaar 2019 waarin zij hun dagvaarding uitbrachten. De rechtbank overweegt hierover:

'Hoewel minder vergaand, sluit een reductiedoelstelling met 2019 als basisjaar voldoende aan bij de breed gedragen consensus dat het beperken van de opwarming tot 1,5 °C vereist dat de mondiale CO₂-uitstoot in 2030 met netto 45% moet zijn teruggebracht ten opzichte van 2010 en in 2050 met netto 100%' (r.o. 4.4.38).

RDS had nog gewezen op de mogelijkheid dat indien de rechtbank haar een reductieverplichting zou opleggen, concurrenten van het Shell-concern de positie van het concern zouden overnemen. De rechtbank gaat niet mee in dit betoog en wijst op de individuele deelverantwoorde-

lijkheid van RDS (r.o. 4.4.49).¹⁷ RDS had ook naar voren gebracht dat een reductieverplichting zou leiden tot concurrentievervalsing op de olie- en gasmarkt. De rechtbank gaat ook hier niet in mee. De rechtbank erkent dat een reductieverplichting vergaande gevolgen voor het Shell-concern kan hebben zoals een koerswijziging, aanpassing van het energiepakket dat het concern aanbiedt en zelfs beperking van de groei van het concern (r.o. 4.4.53). Maar, een reductieverplichting prevaleert, gegeven de daarmee gediende belangen, boven de bedrijfseconomische belangen van het Shell-concern.

Voor het Shell-concern is met name de *scope 3* reductie verstrekkend. Aan de ene kant geeft de rechtbank aan dat RDS wat betreft de *scope 3* emissies invloed heeft op (het gedrag van) haar eindverbruikers 'via (de samenstelling van) het energiepakket dat de Shell-groep produceert en verkoopt', en dus 'is RDS vrij te beslissen om geen nieuwe investeringen te doen in exploraties en fossiele brandstoffen en het door de Shell-groep aangeboden energiepakket te wijzigen' (r.o. 4.4.25). Kortom, de rechtbank erkent dat de reductieverplichting die zij RDS oplegt vergaande gevolgen heeft voor het Shell-concern. Dit gaat ver. Het lijkt erop dat de rechtbank hier al met al 'op de stoel van de ondernemer gaat zitten'. Aan de andere kant wijst de rechtbank er verschillende keren op dat van RDS, gegeven haar positie, veel kan en mag worden verwacht

Een reductieverplichting prevaleert, gegeven de daarmee gediende belangen, boven de bedrijfseconomische belangen van het Shell-concern

(r.o. 4.4.16 en 4.4.52).¹⁸ Dit kan worden gelezen als een aanmoediging aan RDS om de kans op te pakken zich te ontwikkelen tot de tophoudstervennootschap van een concern dat internationaal voorop loopt in de energietransitie en daardoor voor zichzelf en het concern de mogelijkheid creëert op lange termijn winstgevend te blijven voortbestaan. Hiermee doet de rechtbank een uitspraak die ook andere concerns aan het denken kan en, gegeven het belang van het tegengaan van klimaatverandering, moet zetten.

Al met al: de Rechtbank Den Haag komt via een mooi opgebouwd betoog, dat uit drie stappen bestaat, tot een uitspraak die baanbrekend en overtuigend is. •

¹⁷ Vergelijk B.A. Kuiper-Slendeboek, 'Klimaatzaak tegen Royal Dutch Shell: verplichting Shell om uitstoot broeikasgassen terug te brengen met 45% in 2030', noot onder Rechtbank Den Haag 26 mei 2021, *Jurisprudentie Aansprakelijkheid* 2021/93.

¹⁸ Vergelijk E.H.P. Brans & M.W. Scheltema 'Aansprakelijkheid Shell voor klimaatverandering. Een "carbon major" geconfronteerd met een reductiebevel', *Milieu en Recht* 2021/80, par. 8.2.